

מדה בכח
 סדרם ועמרה

Sive

EVERSIO

SODOMÆ & GO-
MORRHÆ,*Ductu Versuum 23. & 24. Cap. 19. Gen.*

DIATRIBE HISTORICO-PHILOLOGICA

*Breviter exposita,**Quam,**Prævio Consensu Senatus Philosophici ad Auram**Amplissimi,*

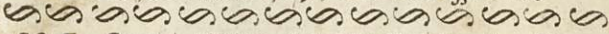
Sub DIRECTIONE

Dn. ABRAHAM ALANI,

Orient. & Græc. L.L. Prof. Ordin.

Placide συμφιλολογῶν διασκέψαι exhibuit

S: & R: & M: ris Alumnus

GEORGIUS HENRICI / B. F.*Die 23 Junii Anni 1709, Loco Horisq; / vetis.*

 ABOÆ, Excud. HENR. C. MERCKELL, Reg. Typogr.

In

DEUM, Pietatem,
REGEM, ob Sinceritatem,
PATRIAM, Charitatem,

Summe Maximeq; in Christo
Heros,

Dⁿ. JOHANNES
GEZELI,

DOCTOR, EPISCOPE, PRO-
CANCELLARIE, Excel-
lentissime, Eminentissime,
Magnificentissime,

Mœcenas Magne,

רחל

Magne Patet, Nostra non infima Gloria
Gentis,
O! Tutela Sacri, Praesidiumque Chori.
Da veniam Facilis, quod nostra Thalia Penates
Sanctos, ut tennis, tangit aditq; Tuos.
Rustica sit; non sic tamen est oblita pudoris,
Purpura quin nigras pingat utrinq; genas.
Mens intus titubat, vario quoq; fluctuat aestu:
Instigat pietas, obstreperit usque pudor.
Sed tamen adspicias tenui de messe manipulos
Quos Tibi jam supplex projicit ante pedes.
Respice devotam, quam nosti, respice mentem;
Nec Tibi displiceant dona pusilla precor.
Æquum pro meritis nullus Tibi reddidit unquam:
Hæc gratæ mentis pignoris instar erunt.
Ut me spesq; meas fovisti mente benigna,
Sic pergas semper more fovere Tuo.
Vive diu Felix. Valeas ad Nestoris annos,
Et vireat semper GEZELIANA DOMUS.

Reverendiss. Tuæ Paternitatis

Cultor devotissimus

GEORG. H. A. S. P.

Doctissimæ de Eversione Pentapoliis,
methodo Laudabili & nova conscriptæ
dissertationi, Viri Juvenis,

Dn. GEORGII A S P /

*Literis & moribus conspicui,
amici perditissimi.*

א
ב
פן לנת חורגת עבין ונמורין
מען הונת פארט טוכן פתורין
שררת מדם אנתת מלף דולבט
עמוררת קדם נאשט נקף עוקבט
הכימט בהפוכיט סדמט ועמודט
מטלהנט הבנוחרת רחמט עבורט
יתוררת חכבט הדררת אמינארט
זעוררת מלבט נהררת ארמוררת

Prolixo hac adposuit affectu

ANDR. DEGERMANN.

Summi Numinis adversus peccata detestationem
 Apertissime denudabant abyssi fontes, & ca-
 taracta cæli patentes, cum aquis expiaretur
 lustrareturque Orbis Terrarum; Haud minus certè
 ejusdem indicium Pentapoleos ruina prodit, ubi &
 Lacus Asphaltites iræ Numinis æternum monumen-
 tum extat. Jacent nunc in omnem Venerem &
 scortationem effusi Pentapoleos incolæ ὑπόδειγμα
 μελλόντων ἀσεβῶν. 2. Pet. 2. 6. Vera ergo sunt,
 quæ profert Rabbi Maimon: ספור המכול וספור
 סדרם ועמרה ללמוד מהם ראה על הדעת
 האמת והוזהר אך פרו לצדוק אך יש
 אלהים שופטים בארץ: Historia Dilu-
 vii & historia Sodomæ & Gomorrhæ, ad
 discendum ex illis probationem super sci-
 entia veri (dogmatis,) & illud Psal. 58. 12.
 Vere fructus Justo, vere est Deus judi-
 cans in terra. Vid. Ep. Jud. v. 7. & Luth. ad
 Gen. 19. Hoc tristissimum argumentum leviter, de-
 scribendum sumsi; Fateor arduum illud esse satis;
 Interim feci quod potui, non ut volui. Cumque
 hæc materia commodissime pertrahari queat in
 tria Capita divisa, Statum Pentapoleos consideravi
 ante, in, & post Everſionem. Nec est quod mi-
 retur B. L. rationem tractationis Capituli 2. quam
 hæc ante hæc usitatam non accepi; sciat hanc
 145.

susceptam memoria verborum Megalandri :
Sacrarum literarum Studiosus nil putabit
tam exiguum quod non profit, siquidem
id Spir. S. voluit literis mandare. *Significa-*
tiones Particularum, in quibus opera pretium non
leve, adscribere haud licuit, ne ultra tenues fa-
cultates impendendas opella excresceret. Consulat,
si libuerit, B. L. Christ. Noldii Concord. Particul.
Hebr. Chald. ubi earum notiones habebit. In ex-
primenda vocum significatione subserviit mihi opera
Clarissimorum Lexicographorum, quorum heic,
inquisitione instituta, dabatur copia; Etenim exi-
stimabam, me mihi tum conciliaturum fidem, si po-
tioribus brevitate qua fieri potuit depromptis, cum
Ingeniis magnis idem sentirem. Interim verba Ju-
sti Lipsii (in not. ad L. I. Pol.) mea facio :
Lapides & ligna ab aliis accepi, ædificii
tamen extractio & forma tota nostra est,
Architectus ego sum, sed materiam varie
undique conduxim. *Quare (Tr.Ov. L. I. E. I.)*

Denique securus fama, Liber, ire me-
mento,

Nec tibi sit lecto displicuisse pudor.

נחמ יהוה הושיעה נחמ נחמ יהוה הצלחה נחמ:

Psal. 118. 25.

CAPUT PRIMUM.

§. I.

Tatum Pentapoleos ante Eversionem consideraturis omnium primo occurrit Situs urbium inquirendus, ubi felicius ut progrediamur, Zoarem precibus Loti diro supplicio exemptam investigabimus, deinde locum Sodomæ, & post probabiliter saltem reliquarum trium facilius inventuri. Schemata duo Ben. Ariæ Montani Tomo I Bibl: Illustr. D. Calovii (a) affixa, ostendunt Zoarem ad latus Maris Mort: australe fuisse, quod sane Chorographorum tabulis non congruit, imo

A

nec

(a) p. m. 188.

nec cum ipsa Scriptura Sacra conciliari potest. Ea enim Jos. 15:62. Terrâ sanctâ ab Israëlitis occupata, iisque divisa, urbem Salis & En-Gedi Tribui Judæ partem suam cis Jordanem accipienti, assignatam fuisse asserit, quæ Urbs Salis sec. Polum ipsumque Calovium h. l. ipsa Zoar sub monte En-Gedi posita (b) putatur, in quam ut saluti consuleret Lotus confugit, dicta *Urbs Salis quod vicina esset Mari Mort. sive Salso, vel quod juxta eam Uxor Loti in statuam Salis conversa*; En-Gedi vero, Urbs in altissimis montibus sita, (c) (qui ab urbe eis superstructa Montes sive Desertum En-Gedi nominantur) speluncam illam continuit, quam deinde Lotus petiit, ubi & ad complexus incestos sollicitabatur. Jam si post divisionem Terræ cis Jordanem in parte Judæ Zoar & En-Gedi sitæ, antea utique trans fluvium existere non potuere, ea enim pars Tribubus

Ru-

(b) *Adrichomii Theatr. Terra sanctæ p. 54. Heidmanni Palestina cap. 7. §. 78.*

(c) *Adrich., p. 47. Heidm. cap. 3. §. 10.*

Ruben, Gad & Manassis cessit (d). Eiusdem ferme descriptionis Tabula apud Lightfootum conspicitur, (e) seipsam varietate sua curationibus non probans, cum aliter in Horis Heb. & Talm. (f) adornetur, ubi Zoarem ponit ad linguam Maris Mort: juxta montem Seir, ductus versu 19. cap. 10. Gen. (g). Putat namque eodem modo quo disponuntur Sidon & Gaza, limites Canaanis a parte occidentali, ita & statui Sodomam & Lasham ab orientali, reliquasque urbes ordine stetisse (h). Sed in illo loco nil minus quam Situs intelligitur, puta Sodomæ &c. quomodo enim Moses tam solícite Canaanis terminos per exiguam terræ portionem quoad ordinem singularum urbium describeret, cum ingentes tractus a Sidone ad Gazam, & a Gaza ad Pentapolin una tantum urbe notasset? Nihil ibi nisi regionem inte-

A 2

gram

(d) Jos. 13 8. (e) Tomo I. operum ejus (f) p. 528. (g) vid. cap. 5. Cent. chor. Matth. præm. p. 16. (h) vid. Dec. Chor. Mare præm. p. 529.

gram, in qua hæ urbes fuere, intellectam vult, nominaturque Sodoma primo tantum propter dignitatem. Relinquitur jam nobis Situm Zoaris inter occasum & borealem plagam, *svet. Nord-west* / respectu Maris Mort. esse, inter quam, Zoarem puta, & Mare Mort. quondam inventa est statua Salis, & *si Brocardo, si Breidenbachio, si Saligniaco, oculatis testibus credendum est (i) adhuc reperitur.* Sed heic iterum ingens notatur Tabellarum discrepantia, ex illis namque videtur Zoarem a monte En-Gedi Speluncam Loti continente, Torrente Kidron sejunctam esse, quem sane situm Scripturæ convenire non video; hac namque ratione Lotus petiturus suam Speluncam, Torrentem transire debuit, quod non legitur fecisse (k). Stante nunc asserto nostro de Zoare, non in meridionali sed Boreali Maris littore collocanda, Sodomæ quoque Situs manifestus erit, quippe qui sic assignandus ut statua Salis, Zoar monsque En-Gedi
 unam

(i) *Adrich. p. 55.* (k) *vid. Gen. 19. 30.*

unam quasi constituent lineam rectam
 sic namque Heidm. (1) *E regione hujus
 urbis scil. En - Gedi, in Mari Mort. poni-
 tur locus ubi Sodoma olim stetit.* Situs
 autem reliquarum urbium expresse de-
 finiri nequit, cum ex reliquiis solis ea-
 rum loca definire sit impossibile; nec
 Auctor ullus hic inveniatur, qui earum
 ante Eversionem situm descriperit. Con-
 spiciuntur communiter in Schematibus
 etiam accuratioribus Sodoma & Go-
 morrha ad latus Maris Mort. occidentale
 Adama v. & Zeboim ad orientale, quasi
 hæ ab illis Jordane fluvio distinctæ fuis-
 sent; Sed nec hic situs forte ἀπόδειξιν
 meretur, quia Scriptura de Pentapoli lo-
 quens, urbis alicujus trans Jordanem
 non meminit; Deinde etiam notum di-
 stributionem Terrarum a Veteribus se-
 cundum fluvios institutam fuisse, gen-
 tesque sic a se invicem separatas. Hæc
 de Pentapoleos situ obiter observasse
 sufficiant, cum in Geographorum foro
 confidenter litigare suo non careat dis-

(1) Cap. 3. §. II.

crimine. Urbium harum structores nulli-
 bi nominatos invenimus, adeo que nec
 tempus neque annum; Forte posteritas
 ti Chami & speciatim Canaanis nepoti-
 bus structura illarum tribuenda. Vid.
 Gen. 10. 19.

§. II.

Devolvimur nunc ad statum Ter-
 ræ considerandum, quæ quam amœna
 felixque fuerit inde satis colligitur quod
 Lotus, optione sibi ab Abrahamo data
 eam inhabitandam elegerit. Sane na-
 turæ beneficiis fere omnibus mire su-
 perbivit. Ipse Spiritus Dei jucundissi-
 mam ejus faciem prædicat. Vid. Gen. 13.
 10. Ubi *Horto Jehove* h. e. amœnissimo
 aut si mavis Paradiso, manu Divina con-
 sito comparatur, (*m*) ut ille fluminibus
 irrigabatur (*n*) fœcundissimus juxtaque
 amœnissimus erat; Ita & tota regio Jor-
 danis Pentapolitana maxime a loco il-
 lo, in quo versabatur Abraham, eundo
 versus Segor irrigua, fœcunda, & amœ-
 na

(*m*) Gen. 2. 8. (*n*) Gen. 2. 10.

na fuit (o). Confertur quoque Ægypto, quæ Nili aquis, exundante flumine feracissima redditur (p). Amœnitatem Terræ adhuc non minimum sane arborum, frugum atque odoriferarum herbarum apte variata genera indicant, maxime balsami, *cujus frutices* (q) *si acuto vitro, lapide, ossisque cultellis contra Solem incidantur, (Ferri namque vim si adhibeas, pavent venæ, imo ramus protinus emoritur, vid. Tac. l. 5. hist. c. 6. Plin. H. N. L. 12. C. 25.) stillant succum preciosissimum, eximia suavitatis, quem deciduum & expressum, Opobalsamum vocant, præferturque omnibus odoribus. Incidentis vero manus libratur artifici temperamento ne quid ultra corticem violet, Incolis hoc non minimo commodo, cum opes ex hujusce vectigalibus Genti crevere insignes (r), divesque inde extitit illi proventus (s): Scilicet*

ma-

- (o) D. Calov. h. l. (p) D. Gerbard. h. l.
 (q) Adrich. p. 47. (r) Just. L. 36. Cap. 3.
 (s) Diod. Sic. citatus a Joh. Schudt. in
 Comp. Hist. Jud. p. 293.

maximi aestimabatur hoc Opoballamum,
 (t) tum ob raritatem, cum nullibi tan-
 te præstantia reperiretur, tum ob sum-
 mam ejus utilitatem usumque in medici-
 na; Capitis namque dolores & suffusiones
 oculorum incipientes, & hebetudinem vi-
 sus mirifice sanat. Præterea quoque
 Terra hæc, teste Justino, Palmeto di-
 stincta fuit, h. e. palmis confita, easque
 generavit multas & optimas. Harum
 arborum utilitas multa est, imo in illis
 nil reperitur, quod non usum aliquem
 præbeat insignem. Lignum ædificiis in-
 servit, ac oneri non cedere sed reniti di-
 citur. Rami Victoribus ac solenni intro-
 itu urbem intrantibus (vid. Joh. 12. 13.)
 Regibus porrigebantur, unde Palma vi-
 ctorie Symbolum. Folia siccantur, & ad
 Texturam præparantur, & vestes ex iis
 conficiuntur. Summum arboris cacumen,
 quod tenerum est, delicatum exhibet ci-
 bum. Ex fructu ejus b. e. palmulis oleum
 exprimitur. Vinum admodum dulce &
 in-

(t) Hæc ex Strab. L. 16. Geogr. apud
 Sebudt. videsis p. 293.

inebrians suppeditat arbor, si corticem
 cultellö incidas, cui foramini folium ar-
 boris contortum & conglobatum inseri-
 tur, ac vas appenditur in quod defluit.
 Palma pinguiſſima calcibus preſſæ pluri-
 mum mellis emittunt. Panem quoque con-
 ficiunt ex interioribus fructuum nucleis,
 quos attritos cum aqua redigunt in mas-
 ſam, quam manibus ſubactam coquunt in
 fervente palmarum oleo. Hac ratione arbor
 veſtem, panem, vinum, mel, oleum li-
 gnumque ad ædificia præbet. Hæc & plu-
 ra eleganter Dn. Schudt (u). Tam ad-
 miranda Terræ hujus fuit ubertas! Mi-
 ra quoque loci apricitas, (w) & cœli
 temperata Zona. Hæc tanta felicitas in-
 crementa cepit, cum incolæ non agita-
 rentur vel externis vel civilibus flucti-
 bus, nec memorat illos bello preſſos
 Historia Sacra, præterquam illo, quod
 Kedor, Laomer, cum Regibus tribus
 aliis fecit Regibus Pentapoleos, qui
 prælio ſuperati, cum jugum Kedor-
 Lao-

B

Lao.

(u) Comp. H. J. p. 304. (w) Juſt. L.
 36. C. 3. §. 5.

Laomeri ejusque Sociorum excutere non valerent, subacti erant; Reges tamen pristinae suae ditionis manebant, etsi victi, annum tantum tributum victori pendere tenebantur, cumque per annos 12. imperata fecissent, decimo tandem tertio defecerunt, quo nova in eos facta Elamitarum expeditio (1). Nec hic omittendam censeo mentionem puteorum bituminis, quorum in regione illa multitudo fuit satis ingens, vid. Gen. 14. 10. Ubi repetitio vocis כְּמַרְתַּי multitudinem denotat; (2) q. d: *Erant putei in uno loco, & mox in altero, in tertio, &c. ut plurimi essent* (3). Vocis חֲמֶר diverſam diverſorum interpretationem videre licet apud Bochartum (4), ubi suam sententiam mox subjungit, dicens חֲמֶר bitumen esse, non calcem, nec lutum, sive argillam, quod multis testimoniis erudite probat. Hoc bitumen incolis utilitati fuit non minimæ, etenim ut taceam

ulus
 (1) *Hist. vid. Gen. 14. & Jos. Ant. L. 1. C. 10.* (2) *vid. sim. Exod. 8. 14.* (3) *Seb. Sebm. h. l.* (4) *in Phaleg. p. 44.*

usus ejus in picandis navibus, quæ absque hoc multum in aquis durare nequeunt (5), & curandis morbis (6), multum quoque in Architectura profuit. Bochartus ex Gen. 11. 3. probat mœnia turrimque Babylonis isthoc Bituminis genere fuisse extructa, cum in regione circa Babyloniam *materia talis* (7) *ex terra exstuet, & caverna ibi sit, ex qua fons ingentem vim bituminis effundat.* (8)

§. III.

Perspeximus Statum Sodomæ Filiarumque ante everisionem amœnissimum, restat Statum sive Mores hominum consideremus. Is sane perversissimus fuit & corruptissimus, sic namque DEUS Gen. 13: 13. *Viri Sodomæ erant mali & peccatores Jehovæ valde.* Ad quem locum D. Gerhardus annotat Sodomitarum peccata tripliciter exaggerari. 1. Per emphaticam repetitionem, *erant mali*

B 2

G

(5) Exod. 2. 3. (6) vid. infra. (7) Just. L. 1. C. 2. (8) Plura Boeb, in Phal. p. 48. & Schudt p. 313.

Et peccatores, ubi repetitio est αυξητικη.
 2. Per nominis Divini expressionem,
 erant peccatores Jehovæ, h. e. gravissimi
 & maximi peccatores. 3. Per adverbii
 adjectionem, Erant peccatores valde, adeo
 ut etiam eorum peccata in cœlum cla-
 marint (9). Dicitur quoque (10) So-
 domitarum αναστροφην fuisse εν ασελγεια
 in lascivia, quam vocem Leigh (11) ex
 α & σελγη compositam esse dicit. Selge
 dicunt fuisse civitatem sitam inter Gala-
 tiam & Cappadociam, cujus incolæ mo-
 destissimi & temperantissimi fuerint, &
 sic α est privat: denotans talem qui ne-
 micam quidem modestie & temperantia
 habet. Alii ajunt hunc populum dissolutis-
 sima vite & profligatissime nequitie
 fuisse, & sic appositum α esse intensivum.
 Alias ασελγεια eorum qualis fuerit, (12)
 optime ex Gen. 19. 5. judicatur, ubi di-
 citur Sodomitas clamasse & dixisse: Educ
 eos, Viros scil. qui ad te hæc nocte in-
 trarunt, וְיַבְרָכָה נָתַן ut cognoscamus
 eos.

(9) Gen. 18. 20. C. 19. 13. (10) 2. Pet. 2. 7.

(11) in Critica Sacra N. T. (12) Gerb, b. l.

eos. Hic Scriptura rem foedissimam honestissime exprimit. Quidam exponunt de simplici notitia, q. d. *cupimus scire quales hospites in urbem nostram introduxeris*, sed ex v. 7. & 8. apparet per cognitionem juxta usitatum hebraismum (13) hic intelligi concubitum, sive *παιδερασίαν*; Fuerunt enim *ἀρσενοκόιται* *cinedi* sive *cum maribus coeuntes*, & *παιδεράσαι* *puerorum amatores*, quod flagitium vocatur (14) *γενέσεως ἐναλλαγῆ* *generationis mutatio*, Int. sivecus reddit: *Stumma synder* (15). Dicitur quoque Sodoma & Gomorra fuerunt *ἐκποῖς νέουσι* (16) h. e. *in scortationem effusa*, *scortando effervescente*, *ad defatigationem usque scortationi operam dantes* quia *πρῶσι* *intendit* *significationem*, Luth. *Sie haben sich ausgehuret*. Hæc D. Gerhard. (17). Ineptias Judæorum de peccatis Sodomitarum apud

B3

Schudr.

- (13) *vid. Gen. 4. 1. Jud. 19. 22 Num. 31. 17.* (14) *Sap, 14. 26.* (15) *vid. Rom. 1. 26. 27.* (16) *Epist. Jud. v. 7.* (17) *ad 2. Pet. 2.*

Schudt (18) videre licet. Causam scelerum tam immanium delicias eorum fuisse arbitramur, plenus namq; venter despumat in libidinem, Josephus hoc innuit dicens: (19) *Sodomita divitiis & abundantia pecuniarum elati, tam in homines contumeliosi erant, quam erga Deum impii, quippe qui beneficiorum ejus neq; meminerant, & hospites aversabantur: denique mutuis libidinibus sese incestabant.* Hinc factum est, ut menlura peccatorum impleta, Sulphure puniretur peccatorum foetur, igneque extingueretur libidinis ardor (20), imo, nec valuit tot sceleribus condonandis deprecatio Viri justissimi, (21) Abr. puta, toties repetita; Jam enim & ipse verecundabatur, stupebatque, vd illam DEI clementiam, quod in 5 maximis urbibus ne 10 quidem justi invenirentur.

CA.

(18) p. 318. (19) *Jos. Antiq.* L. I. C. 12.
 (20) *Hec verba sunt Gregorii a Gerbaro ad 2. Pet. 2. citata.* (21) *Adrich. p. 52.*

CAPUT SECUNDUM.

§. I.

Perpensis sic breviter omnibus, quæ ad everisionis *περσιον* spectare necessario videbantur, ad versus duos in Titulo allegatos pergimus, ubi indicantur 1. Tempus everisionis, 2. Causa Eff. Princ. 3. Causa organica, 4. Modus 5. Objectum. Verba hæc sunt: v. 23. **השמש יצא על - הארץ ולוט בא צורה:** v. 24. **ויהוה המטיר על - סדם ועל - עמרה גפרות ואש מאת יהוה מן - השמים:** Versio: Seb. Schmidii: 23. *Sol exortus erat super terram; Lotusque venerat Zoarem.* V. 24. *Quum Jehovah plure fecit super Sodomam & super Amoram, sulphur & ignem, a - cum Jehovabe cælo.*

השמש radicis est Chaldaicæ, Hebræis vero inusitata, **שמש** in Pabel ministravit. Buxtorfio in Th. Gr. una cum **שן** & **שפ** generis est communis, sed addit; quæ & ipsa sæpius fœminina sunt. Guffetius vero in Commentario suo Lingvæ Hebræicæ annotat vocabulū **שמש** masculin-

*masculinum est ter tantum idque cum נַצַּח
 juxta Masor: ad Gen. 19. 23. alias fœmi-
 ninum. Ratio derivationis a שָׂמַח mini-
 stravit, ea est quod Sol gloriosus Mini-
 ster sit totius mundi, vel quod afficiat
 mundum tot beneficiis; per hunc enim
 Deus largitur lucem, calorem & pretio-
 sos fructus omni populo sub cælo. Hoc no-
 men debuisset nationes retrahere ab illius
 cultu & servitio, Deut. 4. 19. Caret vox
 שָׂמַח plurali, ut notavit Elias, scil. in
 propria significatione, est enim tantum
 unicus Sol. Plurale reperitur pro luce
 declinantis diei, & accedentis noctis
 נֶצְחַי בֵּין שְׁמֵשׁ inter Soles Hebr. בֵּין
 הָעֶרְבִים inter vesp̄eras. Exod. 12. 6.
 Num. 9. 11. Vid: Lex. Buxtorf. Hebr. ad
 עֶרֶב & Lex. Talm. ad שָׂמַח.*

נֶצַח generaliter quamcunq; egres-
 sionem indicat, sive *ultra citroque com-
 meavit, prodiit.* Proprie exitum corporis
*e loco, deinde transfertur ad manifesta-
 tionem rei incorporea* Es. 2. 3. & secun-
 dum hanc significationem (sec. Leigh.)
 semper est intelligendum cum DEO

tribuitur *Es. 26: 21.* Dicitur hic de sole oriente, sicut *N* de occidente *Gen. 28. 11.* post maximam namque suam a terris in summa exaltatione distantiam accedit ad terrenam hanc nostram habitationem; contra *v. נצ* cum inde egreditur. Adhibetur quoque *נצ* in Hiphil *2 Reg. 15: 20.* de expensis, & impositionem tributi aptè ibi notat, Rex enim facit imponendo, ut exiturum sit e manibus populi. Vid. Guss. Reliquæ ejus notiones inveniuntur apud Leigh. & Schindl. *1 Sam. 14: 41.* Phr. *נצ* idem significat ac exempti sunt.

נצ Radicem vocis hujus Neumanus non petendam putat ex Arabica radice *Araza*, depressus fuit, adeo ut a situ terra sortiretur nomen, cum respectu cœli humilis depressaque sit; Sed a Charact. *נ* qui importat nisum ad extra rei, quæ cum impetu aliquo fertur; hinc est *נ* singulari nisu aliquo ferri, quod vulgo currere vertitur, *נצ* proinde dicitur quasi accursus vel concursus, h. e. centrum in quo omnia concurrunt & ad quod omnia gravitatis suæ nisu tendunt. Qui-

dam originem deducunt a **רצץ** contrivit, eo quod teratur, ut & latine *Terra a terendo* dicitur. Quidam a **רצה**. Sic enim Guffetius: Deducimus ab **רצה** futuro verbi **רצה** *diligo*, prorsus ut **יבן** sit ab **בנה** futuro verbi **בנה** *adifico*. Vera sunt verba Leigh: **ארץ** unde dicta sit adhuc in questione est, & erit quamdiu haec lingua erit. Inter **ארץ** & **ארמה** Guffetius hoc discrimen eleganter facit: **ארמה** ad eam terra partem maxime pertinere videtur, qua aptior est ad culturam, nam Gen. 2. 5. C. 3. 23. C. 4. 2. 12. deligitur hoc nomen **ארמה** ut jungatur cum **עבר** colere agrum: Convenit quoque **ארמה** cum voce **דם** sanguis, ut fecunditatis terra causa proxima convenit cum sanguine, ea enim fecunda est per succum quemdam alimentosum permeantem fibras seminum & plantarum, respondentem sanguini animalium. Isto respectu peculiari ad culturam differt nomen hoc ab **ארץ** quippe patente latius, & comprehendente proprietate sua id omne quod vocatur terra habi-

habitabilis, constans agris, desertis, &c.
 imo ipso mari quod naves sulcant,
 Psal. 121: 2.

לֹטְנִי Nomen proprium est Filii Haran
 Fratris Abrahami Gen. 11: 27. a לֹט abs-
 condidit sive לֹלֵט operiendo, involvendo:
 nisi malis cum Hiller; deductum a להֹט
 ardendo, Latine involutum Es. 25. 7. vel re-
 sinam pretiosam, aut sec. Hillerum La-
 danum significat. Filii Loti Moabita &
 Ammonita vocantur Num. 24. 17. בְּנֵי יֵשׁוּבִיל
 Filii potationis; יֵשׁוּבִיל derivatum est a שָׁתָה
 bibit, ut בֶּן filius a בָּנָה formæ יֵשׁוּבִיל. Di-
 cuntur autem Loti posteri Filii potatio-
 nis quod Moab & Ben-hammi generis
 Conditores ex ebrio Parente Loto con-
 ciperentur, Gen. 19. 35. Quamvis D. Ca-
 lovius una cum Patribus h. l. ab illo cita-
 tis, de Seth Filio Adam hæc accipiat.

נָפֵץ Verbum hoc sec. Guffet. non reperitur
 positum pro abire, sed semper vel exponi po-
 test, vel saltem includit in se venire, h. e. re-
 spicit motus terminum ad quem, nunquam
 solum terminum a quo, etiam quando post
 se habet D Deut. 33. 2. & quando verti-

sur a LXX. per verba Græca exitum denotantia ἀπέρχομαι, ἐκπορεύομαι &c. Diversæ vocis hujus significationes videntur apud Leigh & Schidl. Constructur cum לָ, Gen. 6. 18. לָ, Gen. 33. 11. (pro quo לָ in nominibus locorum adhibetur הַ locale, ut hic) בָ, 2. Reg. 13. 20. עַם, Gen. 29. 9. תָּנָי, Exod. 1. 1.

עֵרָה N. proprium loci quo Lotus cum filiabus suis confugit. Antea dicta est hæc urbs בֵּלָע Bela, quæ vox a כָּלַע absorpsit, deglutit orta, sec. Hiller. *absorptum*, sec. vero Albertum *deglutientem* seu *destruentem* significat. Est hoc nomen proprium Viris Gen. 36. 32. Num. 26. 38. Gen. 46. 21. Alias dicitur urbs Zoar Segor, & Saliffa, item Balezona, Adrich. Unde vero עֵרָה, quod idem est ac עֵרָהּ perexiguum sive locus parvus, dicta sit, indicabunt v. 20. & 22. cap. nostri. Ex hisce satis constat, quo tempore diei Sodomam sua mansit pœna, matutino scil. quia tunc factum est, ut (Schmid: h. l.) Sodomite cum omnibus vicinis urbibus & pagis, vel in lectis ad-

huc

buc, vel cum surrexissent; misere interierint, nec quis in extremis etiam terminis terra extra illam eripere se poterit. Annus autem a condito mundo quo facta est hæc everfio, secund. Calov. & Ligtfooth est 2107. secund. Lutherum vero 2048. & a diluvio 391.

יהוה Nominum divinorum maximum est, Deo & non aliis creaturis quibuscunque communicabile Es. 42. 8. Ps. 83. 19. Prolixissimum foret ad hanc vocem annotare varias variorum sententias; potiora summa qua fieri potest brevitate dicemus, idque ex meritissimi Hilleri Onomastico Sacro, quod eruditionem non sane minimam sapit. *Ex tribus temporum formis miro contextum est artificio, habet enim a futuro initium, a presenti medium, a præterito finem, ita quidem ut in partes dissolutum tantumdem sit, quod יהוה - יהוה i. e. erit, est, & fuit, ο̄ ἦν, καὶ ο̄ ὦν, καὶ ο̄ ἐρχόμενος* Apoc. 1. 4. Mutuatitiam Vocis punctationem idem Hill. regulis sequentibus sic adstruit. I. *Duo nomina Jehovah & Elobine*

*sapius per compendium scribunt Hebraei, punctis unius ad literas alterius applicatis, ut יהוה quod legendum est יהוה אלהים Ezech. 28. v. 2. 6. 10. 12. &c. Prioris vocabuli lectionem innuunt literæ יהוה, posterioris puncta .— alienis addita literis; Si enim יהוה peculiare quoddam Dei vocabulum esset, quid obstat quo minus cum vocabulis Jehovah & Elohim conjungeretur, quod tamen nunquam fit, quia sic gratis repeterentur nomina, quæ in inscriptionis compendio continentur. Vid. 2. Sam. 7. 19. coll. cum 1. Paral. 17. 17. Eandem quoque lectionem innuit Buxtorfius in Lex. Heb. quod scilicet Catephsegol proprie non competat literæ י, sed gutturali, & quod ה in fine nunquam quiescat in Cbirek. II. Nomen יהוה nunquam contiguas in effatu habet serviles וקבל, (□ quoque sec. Buxt. addendum, Gen. 18. 14.) igitur quoties has postulat sententia, aliud Dei nomen nomini Jehovah cum aliqua dictarum servilium præmitti debet, cui servilis secundum punctandi leges cohereat. Ut si dicendum sit: Can-
tabo*

rabo Jehova contra morem extuleris
 אָמַר לַיהוָה quia vocem יהוה cum ser-
 vili conjungere nefas est; præmittendum
 igitur Dei vocabulū aliud אֲדָנִי sive אֱלֹהִים
 quæ recepto suffixo plene scribuntur
 אָמַר לַאֱלֹהִים יְהוָה & אָמַר לַאֲדֹנָי יְהוָה
 Concise namque scribuntur לַיהוָה &
 לַיהוָה. Si enim immediatis literis יהוה
 præfigitur ל, postulat juxta punctandi
 regulas Chirek vocalem, ut in לַיהוָה
 2. Reg. 1. 17. *Jehoram*. Idem ostendit
 Buxtorfius dicens: *Quod אֲדָנִי prælega-
 tur inde liquet, quod literæ serviles*
 בּוֹכֵלִים *nomini Jehovah præfixæ sequun-
 tur naturam & affectionem vocis אֲדָנִי
 in punctatione; pro בַּיהוָה legendum est
 בַּיהוָה nam alias scribendum fuisset בַּאֲדָנִי
 ut dicitur בַּיהוָה. Sic pro מִיְהוָה legen-
 dum מֵאֲדָנִי, nam tzere hic ante י respi-
 cit ejectum dage sch. III. In propriis huma-
 nis non observatur hac scriptio; Non
 enim pro לַיהוָה dictum scriptumve est
 לַאֲדָנִי יְהוָה. Varias easque superstitio-
 sas vocis hujus appellationes a Judæis
 fictas omittimus, videat cas B. L. par-
 tim*

tim apud Schindlerum, partim apud Buxtorf. in Lex. Hebraico. Juvabit huc apponere verba Guffetii de voce hac יהוה quæ in regimine seu statu constructionis nunquam ponitur, sed formam suam absolutam retinet sicut alia nomina propria. Sic ille eleganter satis: *Unica occurrit vox צבאות cum qua יהוה construi videatur. At id non statues. Nam interim alia voces, eaque non minus ad constructionem cum יהוה ineundam idoneæ, reque vera sæpe aliis nominibus divinis constructis coherentes, nunquam reperiuntur hac prerogativa cum יהוה gaudere, ut ante ipsos id construatur E. G. dicitur יהוה אלהי דוד sed non יהוה דוד itaque cum יהוה sit nomen proprium Dei, sicut David aut Salomo sunt nomina propria hujus aut illius hominis, non potest intelligi tanquam constructum, sed est appositio. Et quemadmodum non dicitur יהוה ישראל David Israelis, ut ejus ratio ad Iraelim seu dominii seu alia qualibet designetur; sic non dicetur Jehovah Exercituum, sed ad verbum, Jehovah Cohortes. Si dicas*

sup-

*Supplendum constructum יְהוָה יְהוָה inter יְהוָה יְהוָה
 & צְבָאוֹת, id quidem video inferi aliquo-
 ties, ut circiter duodecies, et non inde
 sequitur subintelligendum esse יְהוָה ubi
 deest; nam locutio eo carens frequentissi-
 ma est, & plusquam ducenties quinquage-
 ses extat, unde colligitur eam esse maxi-
 me propriam. Præterea sæpe itera-
 tur יְהוָה יְהוָה יְהוָה יְהוָה, quod factum dixe-
 ris, ut hæc plenitudo indicaret nihil in lo-
 cutione esse ellipticum. Notandum quo-
 que locum Lev. 24. 11. 16. Judæis non
 patrocinari, qui nomen יְהוָה legendo
 aut scribendo non usurpant, (vid. Lex.
 Schindl.) Etenim ut ræceam locum
 Exod. 3. 13. & 15. vox בָּקָה Teste Alberto
 proprie designat motum sive conatum
 evacuandi, cavandi, & in sensu Metaph.
 transfertur ad evacuationem omnis hono-
 ris, benedictionis, bonique omnis, quæ ety-
 mologia plane coincidit cum illo scriptu-
 re loquendi modo, quo κενόι vacui dicun-
 tur, quibus benedictionem subtrahit Deus
 Luc. 1. 53 Explicatur etiam ulterius v. 11.
 per יְקַלֵּל cuius rad. קָלַל debonestavit, ma-*

ledixit, significat. Vid. Hod. Dannh. p. 192. Locum Exod. 6. 3 apud Dannh. p. 192. aliter vero apud Hiller. Onom. 5. p. 249. & Quenst. Theol. p. 269. explicatum vide.

המטיר radicis est מטר *pluit, depluit,* proprie ex motu in se retracto & arcuato quasi aliquid ex se egredi facere, ex nube enim fecunda oritur pluvia, dum nimirum illa in guttulas resolvitur, quae sua gravitate deorsum tendunt, atque ita ex suo loco quasi egrediuntur. Vid. Albert. Hic transitivæ est significationis in conjugatione Hiphil, & significat *fecit pluerre.* Alias hoc vocabulum, quoties in Scriptura de rebus aliis quam de aqua e nubibus stillante metaphorice adhibetur, (sicut hic,) copiam maximam materiæ decidentis significat. Vid. Ps. 11. 6. Ps. 78. 27. Ezech. 38. 22. Hinc facile colligitur imbris hujus sulphurei & igniti ab aliis tempestatibus diversissimam fuisse rationem, adeo ut quemcunque aëris tractum incolæ prospicerent, flamma flammam tradere atque excipere quasi visa sit.

ס N. proprium Metropoleos ur-
 bium a Deo subversarum. Quidam vo-
 cem hanc a rad. Arab. ס, *fuit plagis*
affectus, derivatam volunt. Vid. Albert.
 Quidam a ס *arcanum, secretum*, qua-
 re a Lælio redditur *En hemlighet*. Clariss.
 Hillerus radicis ס esse dicit, adeoque
Agrum feracem interpretatur. Mutatio-
 nis autem literæ ט in ס rationem
 Buxtorfius forte dat, dicens ט *proprie*
hebraeam literam non esse, sed irrepti-
tiam pro ס. ס vero suffixum cum Cho-
 lem intensivum & ampliativum esse Hil-
 lerus existimat, hinc *feracem* reddit.

ס Urbis hujus natales D. Chy-
 træus & quidam alii deberi dicunt vo-
 cibus ס *populus* & ס *rebellis fuit* vel
ס *timuit*, adeoque *Populum, vel rebel-*
lem, vel timidum, reddunt: Sed Clariss.
 Hillerus propiorem iterum aggreditur
 viam, dicens *congenerum esse nomini*
ס *quod Manipulum significat*, (auctum
 in fine litera ס) vel Arabico *Hami-*
ram, quod cultum sive habitatum locum
significat: Quare etiam in respectu ad pri-

D 2
orem

orem Hilleri significationē Lælius reddit
 en *Salmfärfwa*. Variè hæc vox latine scri-
 bitur; Schmidius aliquando *Amora*, Hil-
 lerus *Hamora*, communiter *Gomorra*.
 Oritur hæc varietas inde, quod vocis
 litera initialis γ Græcis & nostratibus sit
 ineffabilis. *Fieri vix potest*, dicit Hiller.
 ex Aben Efra, *ut recte η vel γ pronunciet*,
qui non a pueritia didicerit. Componitur
 γ , sec. Hiller, ex η aspero & γ levi, adeo ut
sonus ejus quasi medius sit inter hb. & g.
 Hinc Græci γ vel plane omittunt, vel
 in lenem, vel asperum, vel Γ frequen-
 tissime vertunt. Notanda hic sunt verba
 Schmidii h. l. *Faciendum heic aliquod &*
cætera, h. m. Super Sodomam & super
 Gomorrham &c. Per Synechocochē nam-
 que membri dicitur hic super Sodomam
 & Gomorrham tantum Jehovaham pluere
 fecisse; Duæ hæc civitates vel *brevitatis*
causa nominantur, vel parvitatibus & igno-
bilitatibus cæterarum, cum hæc duæ am-
 plitudine potentiaque reliquis præstarent.
 Strabo 13, Sodomamque earum metro-
 polin fuisse putat; Solinus duas, qua-
 rum

rum Sodomum unam, Gomorrum alteram nominat; Sed Scriptura alibi locorum, cum primis Deut. 29. 22, eas 4 fuisse asserit, Sodomam scilicet Gomorrham, Adamam & Tzebojim. Fuit adhuc in planitie illa quinta urbs Bela sive Zoar, Gen. 14. 2, Sap. 10. 6; hæc enim cum 4 reliquis, ob viciniam belli & scelerum societatem, pro una quasi gente habebatur. Dicit quidem Lutherus doctus forte sapientiæ loco & Josephi auctoritate L. 5. B. I. C. 5. *5 civitates opulentissimas subversas esse*, adeoque etiam Zoarem, quæ harum quinta erat; Sed sententia hæc si inspicatur locus Gen. 19. 21, stare minime potest, omnes etiam & peregrinantes & Chorographi Zoarem ad litus Maris Mortui residuam esse testantur; imo Josephus L. 1. Ant. c. 19. seipsum refutat dicens: *Fugit Lot, in parvulo quodam agro se retinens ab igne liberato, qui Segor appellatur*. Moses etiam Gen. 14. 2. & 8. de Bela tanquam præsentem loquitur צֶרַח *quæ est Zoar*, vid. Jes. 16. 5. Neque eorum sententia nobis

placet, qui Zoarem, quamdiu Lotus ibi erat, servatam esse dicunt, post ejus discessum autem everlam: Nam ut rationes taceam modo nominatas, salus civitatis non tam a Loti presentia, quam promissione Dei sine ulia temporis restrictione facta pendeat, quæ per discessum Loti sublata non est. Quod autem sapientia locum attinet, eum sic Lælius bene satis exponit: Men thet man säger / at 5 Städer skulle hafwa försåg / kan thesfore vara / efter Landet hafwer sunkit / och igenom eld wardt förderfwat / hwilket kallades Pentapolis / thet är / ett Land med Fem Städer. Plane ut certa provincia 10 urbes continens Marc. 5. 20 Decapolis vocatur, vid. Pererius h. l.

Ⲅⲡⲣⲓ Nom. ab omnibus fere Lexicographis exponitur, quod sit *sulphur* seu res facile *inflammabilis*. Guss. non *sulphur* esse putat, ut post LXX. exponitur, sed *resinose lacrymae speciem*, quæ ab arbore provenit dicta Ⲅⲡⲣⲓ s. *Cupressus*; (vid. Bocharti Phaleg p. 25.) resinæ enim tales ad incendia abibentur, quod & facile ardene

deant & uebementer. Hæc antantæ sint, ut communem relinquamus sententiam, sub doctorum esto *iudicio.* Neumanni verba de hac voce videantur apud Albert.

¶ Alberto teste *rem rapidissime motam* denotat, quare ignis a motu suo omnium subtilissimo & rapidissimo (vid. Sperl. Inst. p. 621.) dicitur. Metaphoricas vocis hujus significationes vide apud Schindl. Pererius ex loco Deut. 29. 22. *Sal ardens & urens cecidisse* quoque asserit; sed apparet agi ibi de statu terræ Israelitarum tali futuro, qualis post excidium facta est Terra Sodomorum, nim. *omnino sterilis*, cum salsugo, secund. ipsum etiã Pererium, pinguedinem terræ consumat, vid. Ps. 107. 34. Zeph. 2. 9. & D. Calov. ad Jud. 9. 45. Observanda ad voces *sulphur & ignem* Glassii regula: Duo substantiva, vel synonyma, vel disparata significationis junguntur, & eorum alterum adjectivi uicem sustinet, ejusque habet significationem cum emphasi. Hinc *sulphur & ignem* idem est ac *sulphur ignitum vel accensum.* Vid. Plal.

Plal. 11. 6. Ezech. 38. 22. *Commode heic
 oritur quaestio, Num ad evertendas ur-
 bes lacumque earum loco efficiendum suffe-
 cerit sulphurea ignitaque pluvia? Cer-
 tum est significationem propriam vocis
 פֶּהַח in v. 25. solo sulphure ignito reti-
 neri non posse; significat enim sec.
 Neuman: de latere praesenti in alterum
 versare, inferiora facere suprema, ante-
 riora mutare in posteriora, sicut quoque
 Job. 9. 5. de translatione montium eo-
 rumque ex fundamento everfione ad-
 hibetur. Quare etiam originem Maris
 Mortui solum Jordani influenti tribuere
 non possumus; (multo minus aqua sul-
 phurea & ignea Pererii, quam superne ce-
 cidisse & Mare effecisse vult, hanc enim
 ratio sana non admittit.) Non enim po-
 tuit ejusdem aqua ipsam planitiem occu-
 pare, sed debuit primum terra subside-
 re, vel quasi excavari, alias ante pluviam
 caelitus demissam hoc idem efficere po-
 tuisset, quod tamen non fecit; imo re-
 fertum tum esset Mare illud aquis non
 adeo putidis, sed potius limpidissimis in
se*

se a Jordane delatis. Concedimus quoque ipsam flammam ignitam non solum herbas planitiei exussisse, sed & earum radices, adeoque interiora terræ consumpsisse, interim tamen speluncam Maris M. sola exustione efficere non potuit. Observat Quidam ingeniose satis, ex Gen. 14. 10. etiam antequam lacus Asphaltites enasceretur, bitumen ex ejus soli puteis erupisse, & hauriri illinc solitum. His rebus factum esse, dicit, ut postquam justitia Divina consceleratis moribus permota, aliquot urbes in extrema Jordanis planitie sitas delere decrevisset, tractus iste bitumine plenus, cum facile flammam conciperet, sulphure ignito in puteos bituminis magna copia cœlitus delapso, accensus, flammaque non modo in terræ superficie conspecta fuerit, sed etiam subterraneas sulphuris & bituminis venas, imo intima bituminosi soli viscera ita pervaserit, ut absumptâ eâ materiâ, terra necessario subsiderit, alveumque influentibus illuc aquis præbuerit. Hæc num vera sint, ingenis subactioribus dijudicanda

Relinquo. Interim verum est, cum esse HIATUS effectum, quod, everfis urbium tectis murisque, aqua multa vel e Mari, si loca littori. viciniora, vel ex disruptis in hiatu aquarum venis, (*cum aqua in totam terram intus & extra diffusa sit, prout sanguis in corpore animalis in totum corpus dispersus est, vid. Sperl. Inst. p. 571.*) si a pelago magis remota fuerint, prorumpens succedat, quæ pro diversitate materiæ subterraneæ diverso l. odore, l. sapore prædita est; uti heic e maris fundo bituminoso bitumen aquam inficiens semper propullulat. Hoc sciendum naturalem non fuisse hanc pluviam, sed quod *sine dubio* (verba sunt Schmid. h. l.) *supra naturam fuerit, per omnipotentiam Dei ex terra excitata, imo aucta etiam materia sulphuris noviter creata.* Id quoque omnes circumstantiæ aperte indicant.

וַיִּשְׁרַח יְהוָה אֶת-עַיִן יְהוָה. Phrasis hæc, *Jehovab a-cum Jehovab pluere fecit*, omissis Variorum sententiis, quæ apud Theologos Exegeticos passim occurrunt, sic a nobis

nobis brevissime exponitur. I. Duos hic agentes introduci dicimus, quoad pluviae sulphureae immissionem, quorum uterque Jehovah fuit, Is scil. qui pluit, & Is à quo Ille pluit, qui distinguuntur ut alius & alius. Exempla vid. Es. 48. 16. Zach. 3 2. Pl. 45. 8. Pl. 110. 1. Distinctionis hujus rationem erudite indicat Varenius h. l. *Athnach qui determinat membrum prius & post quem demum est* *מאת יהוה*, hic aliquid singulare, & ab illo *יהוה*, qui subjectum fuit propositionis in inciso primo, distinctum omnino denotat. Interim tamen in interpretatione membri secundi repetendum est predicatum membri primi, qua ratione conciliantur omnia scripturae loca, ubi vel Accusativus actionis, qua notatur per predicatum propositionis, vel alia quaedam pars propositionis illius, qua formaliter est in membro primo, rejicitur in membrum secundum, intercedente duce Athnach II. Duas has personas ambas Jehovah alibi (Schmid. h. l.) discimus esse Jehovaham Filium, & Jehovaham Patrem. Filius (Job. 5. 22.) ita

pluere fecit à Patre, ut Pater per Filium pluere fecerit una eademque actione, (Joh. 5. 19.) Videtur vero ita hoc factum, ut Filius specie humana cum Angelis adhuc indutus, in altum se recipiens dimiserit pluviam, ministrantibus Angelis simul à Patre e Cœlo. Hanc ob causam in v. 29. & alibi de אֱלֹהִים dicitur everfio Sodomæ &c. ex qua voce pluralitatem evidenter ostendere licet. Nota quoque sunt elegantissima Lutheri verba a Quenstedio citata. Ubicunque in Scriptura Deus de Deo, tanquam persona de persona loquitur, ibi significantur tres Personæ divinitatis. Duabus enim istis Personis nominatis, simul significatur Persona Spirit. S. loquentis per Scripturas.

אֲלֹהִים . Vocis hujus Etymologia a variis magni nominis Philologis variatur; hinc sufficiat nobis breviter tantum eorum verba recitare. Fagius ex Aben Ezra existimat, quod prorsus non sit derivata vox, sed potius quod verbum Arabicum Schama, significans Altum vel supernum, veniat à Schamaïm. Cui Opi-
tius

tius contrarius est. Talmudicorum duplicem derivationem videre licet apud Buxtorf. in Lex. Heb. ad $\text{D}\Psi$. Martinus cit. Leigh. ducit à $\text{D}\Psi$ nomen, gloria, decus, quia est nominatissima & gloriosissima pars mundi. Gulletio Etymologia est à $\text{D}\Psi$ & verbo $\text{N}\Psi$, quod significat rem transferre ex loco proprio, & hic est, dicit, usus cœli in ipsius creatione designatus, ut transferat aquas è proprio earum loco, attollens & retinens sursum. Schindlerus à $\text{D}\Psi$, quod adverbium est loci remoti & longinqui, quia $\text{D}\Psi$ à terra remotissimi. Quod vero numerum hujus dualem attinet, de eo quoque varie scribunt. Schindl. sic. *Forma dualis distantiam denotat à terra utrinque equalem, vel duos mundi polos, circa quos cœlum circumvolvitur.* Gulletius sic. *Non repugnabit analogia fidei, si dicamus duale factum, quia duo primi inferiores cœli tantum designantur, (aëreum puta, ubi nubes & aves, Gen. 8. 2. & sydereum, ubi corpora cœlestia seu loca pla-*

netarum & stellarum fixarum Gen. 1, 1, c. 22. 17.) tertium enim de quo Paulus, docens idem esse Paradisum 2. Cor. 12. 2. 4. non est κήσεως τούτης, Heb. 9. 11. Unde & vocat & χειροποίητον, ob silentium Mosis mysticum. Interea ex locis quibusdam diversis, quorum stylus mysticus non est, docemur & illud tertium quoque esse creatum, Nehem 9. 6. Ubi ait non modo fecisse cælos, sed & עַמְּשׁוּׁיׁ, qui nempe sunt tertium illud cælum. Vera sunt verba Schmidii ad Gen. 1. 8. dicentis: עַמְּשׁוּׁיׁ est in forma dualis numeri. Quare? ligent Lexicographi. Novit autem is, qui nomen hoc fecit. Notandum quoque hic, quod in scriptis Rabbidorum per Synecdochen voce עַמְּשׁוּׁיׁ ipse Deus in Cælo habitans designetur, quo aliqui torquent, Ps. 73. 9. Dan. 4. 23. Eodem modo & εὐαὐτός in N. T. usurpatur Matth. 21. 25. Luc. 15. 18. Apud Talmudicos celebre est הכל שמים של omnia ad Cælum, i. e. Deum vel propter Deum. Plura vid. in Buxtorf. Lex. Talm. Cōfutatur hic quoq; error Strabonis, dicentis ignem Urbes de-

delentem è terra exhalatum eructatum-
que fuisse, si enim è caelo, utique non
è terra.

CAPUT TERTIUM.

§: I.

EVersionis, ut promissis stemus, nunc
aggrediamur consequentia. Nume-
rant Talmudici (a) 7 *Marin* (cum
4. fluminibus *Jarden*, sive *Jordan*, *Jar-
much*, *Kirmion*, *Pbiga*,) *qua terram am-
biunt Israelis*; *Mare scil. Magnum*, sive
Mediterraneum, *M. Tiberiadis*, *M. Sodo-
mae*, *M. Schachelet*, *M. Chelta*, *M. Sibche*,
M. Apamja. Horum unum, *Sodomæ*
puta, iptum illud est, quod consentien-
tibus omnibus in loco everse *Pentapo-
leos* jam apparet, quare etiam primo
omnium se nobis conspiciendum præ-
bet. Dicitur alias ים המלח Gen. 14. 3.
vulgo *Mare Salis* vel *salsum reddunt*,
מלח enim *Sal* est; sed (b) proprie ver-
ten-

(a) vid. *Lex. Buxt. Talm.* ad ים,

(b) *Schudt. Comp.* p. 309.

tendum, mare bituminosum, (Judeis enim
 נְחֹלֶת etiam bitumen notat) ut hebraea
 denominatio cum graeca conveniat, qua
 ἀπὸ τῆς ἀσφάλτου, quod Graecis bitumen
 denotat, locus Asphaltites appellatur. Vo-
 catur quoque Mare Mortuum, Mare So-
 litudinis, seu deserti, & ab Hesychio,
 teste Hofmanno, ἐρυθρὴ θάλασσα, rubrum
 mare. Hæc celebriora ejus nomina sunt.
 Originem Maris hujus supra jam habui-
 mus. Hoc nunc notandum, quod etsi
 Jordanem excipiat, exituque, quo ex-
 oneretur hic lacus, non sit instructus,
 in finitimam tamen planitiem non ebul-
 liat, sed intra suos quasi maneat termi-
 nos. Causam hujus rei eleganter satis
 Kircherus indicat: (c) Est in ora mari-
 tima Maris Rubri, ex ea parte qua Ara-
 biam desertam alluit, locus valde celebris
 Eltor dictus, ubi non procul à littore ex
 visceribus maris, nullo non tempore ingens
 naphtha & bituminis copia eructatur; Ego
 de natura loci certior factus conclusi, hanc
 bituminis ebullitionem non nisi ex Mari

(c) Mund. Subt. L. 2. C. 13. p. 87.

bituminoso Palestina, id per subterraneum cuniculum exonerante, provenire. Illud vero non aliunde quam ex mari Asphaltite scaturire hinc liquet, quod totum illud littus, ne ullum quidem bituminosa fœtura vestigium demonstret, quod tamen deberet, si a natura in vicino littore progigneretur. Longitudinem definire non possumus, cum mira de ea Scriptorum etiam celeberrimorum sit diversitas. Certum est per minorem tractum Mare hoc se non extendisse, nam ex Jos. 15. 5. patet, terminum partis Judæ orientalem lacum hunc constituisse, quod Straboni, dicenti eum longum esse paulo amplius 200 stadiis, & Bunting (d) 9 mill. conveniens non videtur; Verius illud quod recentissimus Maundrell Palestinam A. 1700 perlustrans, fert, (e) Man sagte/ es leil. M. M. sene 24 meilen lang/ und 6 bis 7 breit. Causæ tot variantium sententiarum forte sunt

(d) in suo Itiner. Sacro a Latio suetice reddito. (e) in Reise. beschreibung.

sunt multa maximaque incommoda, accuratam impediencia dimensionem; *ad lacum namque* (sec. Munster.) (f) *difficilis accessus est peregrinis, cum propter immanes feras & serpentes, tum propter Beduinos Pastores, gentem feram, qua hac loca latrociniis infestat.*

§. II.

Aquam Maris hujus describendam nobis nunc sumemus. Est ea summe foetida sordidaque; hinc à Tacito *sapore corruptior, & gravitate odoris accolis pestifer dicitur.* Hæc pisces aut alia animalia aquis familiaria nutrire nequit, sed si Jordan aliquos huc dimiserit pisces, vel ab hominibus illuc conjiciantur, statim mortui super unda conspiciuntur: Nec etiam aves ibi versari solent, sed quam primum eo veniunt, lethifero ac pestilenti halitu conficiuntur; hinc *Mare Mortuum* dicitur. Mirum hoc non est, animalibus quippe in limpidis aquis degere solitis impossibile est vitam suam in lacu tam putido agere posse, nam teste

Ma-

(f) *Cosmograph. p. m. 1165.*

Maundrell. Das wasser dieses Sees ist sehr helle und gesalzen; dabey auch sehr bitter und abgeschmackt. Ich liesse mich hinein die stärke davon zu probiren, und befand/ daß es meinen leib im schwimmen mit einer ungläublichen stärke truge. Ut ut, autem aquæ hujus amaræ naturam describat Maundrell, asserit tamen p. 115. contra omnes Historicos pisces & aves ibi vivere posse, quod non facile ipsi conceditur, si enim amara insipidaque sit aqua, quomodo pisces alet? Verba ejus ibi videantur. Non tamen in univrsum omni viventi privatam est Mare M. Lælius namq; sic, 3 thenna Siôn warder funnen then Ormen Tyrus / ther af Triakelse warder giordt; år och så ther en liten Orm / som nogast en half alen lång / och ett finger tioc / år grå / besprångd med röda fläckar / och blind / och så förgiftig / at man honom med ingen läkedom kan emotstå / utan måste then leden afhugga / som år skamferad. Han år häruger om hufvudet / och når han warder förtörnad / seer han vth lika som han hade eld på tungan. Hoc etiam de aqua hæc scribitur, quod quicquid huic injiciatur, semper ob gra-

vitatem multifariam commixtæ aquæ, & continuas evaporationes fluitet, nec fundum petat, nisi grandi lapidum mole oneratum, unde *proverbium inter Judæos: In Mare abjicere appenso lapide molari*, quo forte Christus Matth. 18. 6. respexit (g). Imo demergi quis in profundum (h) nec de industria facile potest; Nam *Vespasianus*, qui ejus visendi causa illuc venerat, jussit quosdam natandi inscios, *vinctis post terga manibus, in altum projici*, & evenit omnibus *tanquam vi spiritus sursum repulsos fluigare*. Hoc Maundrell iterum negat, invitatis tamen aliis, sic ille: (i) Das einige *Scribenten* melden / *wan man biß an den Nabel hinein trette / so hebe es einen auf / darin fande ich durch eigene erfahrung das widerspiel*. Hicce fere similia profert Justinus: (k) *Neque navigationis patiens est, quoniam omnia vita carentia in profundum*.

(g) vide Herm. von der Hardt *de Stat. Salis.* (h) *Jos. B. J. L. 5. C. 5.* (i) *Reis. Besch. p. 116.* (k) *L. 36. C. 3.*

fundum merguntur, nec materiam ullam sustinet, nisi quæ alumine illinatur. Experimentiæ atq; rationi hæc contradicunt; glebæ namque bituminis vita carentes non demerguntur, sed supernatant, sicut mox audiemus; deinde innavigabilis est aqua hæc, non quod naves non sustinere queat, sed quod ob exhalationem crassi fumi se huic committere nolit nemo, si enim hoc non obstaret, facile exteriora navium alumine illinire possent, & sic trajicere.

§. III.

Descripta Maris aqua, bitumen aquæ superficiem tegens considerabimus. Hoc sequax ac lentum est, & ad omnem contactum adherens; tenacitate sua tenacissimum superat gluten, utque frigore hyemis aqua glacie obducta, armata quasi contra ventorum vim est, sic bitumen tam spissum reddit mare, ut velut cortice indutum vento non moveatur, sed stagnet b. e. induretur. Dum innatat

in mari, Solis ardore accensum ardet, & flammam concipit, ut incendium referat, unde perditionis imago Apoc. 19. 20. stagnum igne & sulphure ardens ponitur (l). Propullulat vero ex profundo Maris Mort. & intimis visceribus, secretissimisque meatibus puteorum antea ibi existentium post vero everforum, perque mediam ejus aquam ebullit, quod deinde (m) super undam & habitu & magnitudine tauris sine capitibus simile natat, imo procul videntibus insula alicujus speciem exhibet. Color ejus secundum Josephum & Tacitum (n) niger est; sic quoque Maundrell: Das pech oder hartz sihet vollkommen auß wie pech / und solte mühe kosten / es zu onderscheiden / wans keinen schwefel geschmack und geruch hätte. Quidam a Bocharto (o) citati, præstantissimum illud esse dicunt, quod rubrum est, aut purpureum, sive quod purpurascit, quo etiam

(l) Hæc Herm. von der Hardt. (m) Teste Josepho B. J. L. s. C. 5. (n) Hist. L. s. C. 6. (o) in Phaleg. p. 46.

etiam facit Helychii nomen, ἐπιπέγι θάσ
 λασσα, sic dictum ob bituminosum in eo
 colorem. Usus hujus bituminis multus
 est. Audivimus supra quid in Archite-
 ctura præstet, quomodoque multis in
 locis loco olei ad fovendas lucernas ad-
 hibeatur notum est: Si autem quis Me-
 dicas ejus virtutes desideret, tum id (p)
 suffusioni oculorum laconicum confert; illi-
 tum podagrosorum dolorem lenit; denti-
 um doloribus una cum Nitro illitum me-
 detur; Tussim & dysenteriam vino potum
 sedat; Cum aceto sumptum concretum
 discutit sanguinem; articulorum lumbo-
 rumque mitigat dolores; Jumentorum
 impetigini & scabiei illitum mirifice con-
 fert. Videatur adhuc Galenus (q) de
 vi ejus resicatoria & excalearia. Usum
 ejus in thymiamate sacro quoque fuisse
 testis est Lighthootus (r). Modum col-
 ligendi hoc bitumen insinuat Lælius sic:

The

(p) Teste Kirchero in M. S. Tom. 2.
 p. 157. (q) in Class. 5. p. 82. (r) Cent.
 Chor. Matt. præm. p. 15.

The som åro lunnige om thenna siðs lågen-
 heet / draga ther in / (Munsterus vult arun-
 dineis raibus) och draga the leerstycken til
 Skepet / och efter thet seegt år / så at man icke
 kan thet sönderslitta / hånger thet wid Skepet.
 Quod vero Tacitus (s) dicat: *Liquo-
 rem manu captum in summa navis tra-
 bunt, inde nullo iuvante influit, donec
 abscindas.* Hoc de glebæ parte supra na-
 vem eminente intelligendum est, talis
 namque dum apprehenditur, facile per
 viam paratam influere potest. Quidam
 dicunt bitumen hoc vento littoribus ap-
 pulsum congregari, moxque ubi vi so-
 lis inaruerit, securibus cuneisque ut tra-
 bes aut saxa discindi (t). Notanda hic
 sunt egregia Diodori Siculi verba: *Ege-
 rendi bituminis signa per 20 dies ante ho-
 minibus apparent. Nam undique circa
 stagnum ad multa stadia fætor cum fla-
 tu quodam exhalat, & quicquid ibi auri,
 argenti, ærisque existit, naturalem immu-
 tat colorem, qui tamen in pristinum redit,*
 post-

(s) H. L. 5. C. 6. (t) vid. Tacit.

postquam omne bitumen exspiravit; Nec mirum, Metalla namque hæc præstantissima, ob suam soliditatem, substantiæ tenuitatem, pororumque exiguitatem crassos istos vapores intus admittere nequeunt. Vid. Sperl. Inst. p. 963.

§. IV.

Colorem suum Mare Mortuum non diu retinet, sed (u) *mirabilis est coloris mutatio, quæ ter in dies singulos superficiem vertit, & solis radiis variata resplendet.* Mane aquam habet nigricantem, meridie dum calor solis vehementissime ibi intenditur, instar panni aqua fit cærulea, & ante occasum, ubi vis caloris remittit, tanquam limo permisto modice rubet, vel potius flavescit, sicut Cœlum ex varia obliquitate radiorum solarium nunc fuscum, nunc cæruleum, nunc rubrum apparet. Verba Maundrell de reliquiis urbium ever sarum huc apponere placet: *Weil ich ein hefftig*
G
ver-

(u) Adrich. p. 52.

verlangen truge / wanns möglich / einige überbleibsel von denen ehmahls hieselbst gelegenen und andern zum schrecklichen *Exempln* durch des HErrn Zorn umgekehrten Städten / zu erblicken / richtete ich mein Gesicht so scharff und weit auf das Wasser / als ich nur immer kunnte. Allein vermochte ich doch keine Hügel von eingefallenen Gebäuden / noch auch einen Rauch / wie doch die Land-Beschreibungen in ihren Büchern und Land-Karten vorgeben / auffsteigen sehen. Nichts destoweniger kan nicht umbhin / das jenige zu melden / was mich der *Pater Guardian* und der *Procurator* von *Jerusalem* versichert haben. Dieses sind zwey betagte Männer / so beedes guten Verstand und Redlichkeit besitzen. Sie betheuertem mir nemlich / sie hätten mit ihren leiblichen Augen eine von solchen ruinirten Überresten gesehen. Es seye so nahe am Land / und damahls das Wasser so niedrig gewesen / das sie mitt etlichen Frankosen hinzu getreten seyen / und verschiedene Säulen nebst andern Überbleibseln von Gebäuden gefunden. Mag seyn / das mir solches zu beschauen / das hohe Wasser verhindert. Vid. *Heidm. Pal. Cap. 3. S. 42. Adrich. pag 52.*

Excipit tractationem Maris Mortui
 consideratio circumjacentis planitie, quæ
 sane sterilis fœdaque prorsus est. Ajunt
 namque (verba sunt Munsteri) multa in
 hunc usque diem reperiri indicia, divi-
 naque ira testimonia, per circuitum hujus
 lacus, veteris combustura, potissimum in
 petris quæ alicubi exusta cernuntur, &
 terra cinerulenta, gutta quoque picis ex
 petris destillantes; & flumina fœtido
 odore efferventia. Hæc Munsteri verba
 non parum probant, quæ Maundrell de
 lapidis quodam genere profert, unde
 colligere licet terram circumjacentem
 adhuc dum corruptam esse sulphureamq;
 Wir fanden auff dem gestade dieses Sees
 eine art schwarzer Kieselstein. Er erkundet
 sich bey dem liecht / und der rauch darvon ist
 unerträglichen gestandts. Wird nach dem
 brennen leichter / dem ansehen nach aber nicht
 kleiner. Man sagt / die berge / so an den
 usfern dieses Sees liegen / haben einen uber-
 flus von dergleichen art schwefelsteinen.
 Adrichomius de planitie adjacente sic

scribit: *Lacus etiamnum, in modum camini infernalis, perpetuis exaestuat vaporibus, quorum halitu littora & montes utrinque ad 5 milliaria squalent.* Sic magnitudo cladis, contra Pererium, non ex magnitudine Maris M. aestimari debet, omnis namque urbium planities everfa est, quæ ad spatium satis amplum extenditur. Vid. Gen. 19. 25. Nec est ut sterilitatem terræ vicinæ ab evaporationibus, & non a sulphure ignito quis deducat, etenim exhalationes hic frequentes crassasque exurgere, in modum camini infernalis, ut fumi vicem sustineant, facile ex Gen. 19. 28. Sap. 10. 7. colligitur; Interim tamen originem sterilitati regionis non præbent, exteriorem namque terræ superficiem sterilem reddere queunt, sustentando sic atque augendo infœcunditatem, sed ad interiora minime pertingunt, id namque præstitit pluvia sulphurea ignitave. Hi fumi corporibus quoque hominum officiant, nam (Verb. Diod. Sic.) *Vicinus ma-*

ri locus cum igne subardeat, pessimeque oleat, in causa est ut valetudinaria sint accolarum corpora, & ad brevissimum tempus durent; Nota quoq; sunt, quæ de pomis cinere & favilla intus plenis, varii imo omnes fere Historici referunt: *Species illic (w) specie poma viridantia, formatos uvarum racemos, ut edendi generent spectantibus cupiditatem; si capias fatiscunt, ac resolvuntur in cinerem, fumumque excitant, quasi adhuc ardeant.* Hæc sane fidem suam non invenirent, nisi tot Clarissimorum Historicorum testimoniis firmarentur; Regio namque specie tam torrida, qua ratione viride aliquod frugiferumque proferat, nescio. Manebant forte post everisionem per tempus aliquod surculi quidam reliqui, ob terram in qua erant exustam, nil solidi radicesque exiguas habentes; sed qui hisce temporibus loca ea perlustrarunt, diversa omnino referunt. Audiamus

re-

(w) Verba sunt Egesippi a Gerhard, ad 2. Pet. 2, citata.

recentissimum Maundrell: Die Aepffel
 von Sodom belangend / darvon man auch so
 viel Weesens macht / habe ich keinen einzi-
 gen gesehen / und auch nicht mercken noch er-
 fahren können / das es deren daherumb ge-
 habt. Ich habe auch umb diesen See keinen
 Baum gesehen / darauff sie wachsen sollten.
 Hæc de facie Pentapoleos tristissima bre-
 viter pro ratione instituti dicta suffici-
 ant. Regat nos DEUS Spiritu suo San-
 cto, in similia & flagitia & supplicia
 cum Sodomitis ne inci-
 damus !!!

תושלכע

Est exosa Venus Domino præ-
postera, perdens
E cœlo Justi Vindicis ignis
adeſt.

Hic labor excultus vititio Veneris
periſſe

Pentapolin monſtrat. Vos fugitote
nefas,

Ne redeat tandem Vindex, Hæc
Auctor amavit

Inculcare Catus, ſit decus unde ſibi.

Hæc adiecit

HENR. HIDEEN.

DOMINO AUCTORI.

Cœlitus Vindex jaculatus Eheu!
igneis telis Sodomam & Gomor-
rham

Sulphuris mittens pluvias nivisque,
Perdidit urbes.

Ter-

Terruit mundum, grave ne rediret
Hoc piis seclum: Docet eruditum
Pluribus nobis opus hoc amici

NEB ad amandi,
His fave cœptis DEUS O benigne!
Thura nam cordis lito Tî Sabæa,
Laus ut Auctori redeat decusque
Corde vovebo.

MATTH. SIMOLIN.

Eidem.

Dicere nostâ nequit laudes nunc rite
Thalia,
Quas meruit miles impiger Aonidum,
Qui docto nobis monstrat conamine
qualis

Campus erat Sodoma, quæque Gomorrha
fuit,
Gratulator ergo Tibi, cœptis insistere perge,
Præmia Pierides tempore larga dabunt.

JOHANNES BRUNNIUS, B.F.

